

RÓNAY GYÖRGY: JEGYZETLAPOK

Rónay György új könyve rövid irodalmi, esztétikai és bölcséleti kontemp-lációk, tehát az eredeti montaigne-i értelem-ben vett *essai*-k gyűjteménye. Montaigne adott világirodalmi rangot az ilyen — tanulmányon innen és aforizmán túl levő — kis-próza-gyűjteményeknek, bár műfaji elődjének a római Aulus Gellius *Attikai éjszakák* című munkája is tekinthető.

A műfaj magában foglal bizonyos improvizációs jeleget. Rónay György tudja ezt, és nem mond le a köznyelvi formák ábrázoló hiteléről, de stiláris könnyedsége sohasem feledteti etikus kérlelhetetlenségét. „A jellem sorsot terem magának, a sors jellemet alakít. A jellem világot épít maga köré, alakokat vonz, akikhez szintén megvannak a modelljeink... nem az eszméből születik a mű, hanem a műből az eszme.” (*Mit akar mondani az író?*)

Rónay, miközben író, kritikus, olvasó magatartásformáit és normáit jellemzi, reflektorfénybe emeli a művészi és emberi tisztesség követelményét — önmagával szemben támasztott igényét és életét is összefoglalja. Irodalomról és a társművészetekről közzéadott parabolái, szatírái, karcolatai, „tanmeséi” művészi közviszonyainkról sugalmaznak szemléletes képet. Az athéni iskola filozófiai módszerével és szellemében platoní dialógusokba ágyazza a közelmúlt és napjaink emberi, társadalmi és művészetpolitikai esendőségeit. Görög nevű szereplőiben kortársainkra érzünk. Szofisztész vagy Mikroszofón behelyettesíthető típusok, szellemi életünk fő- és mellékszereplői; látványosan emelkednek, vagy szerencsés esetben észrevétel-nül süllyednek a névtelenségbe. „Optimista jószok prognózisa szerint közel-dőben van az a korszak, amikor régiék és újak vitáiban majd érv kerül szem-be érvvel, gondolat gondolat, és nem fognak bizonyítani, csak a művek... Nem égetnek többé csontot, könyvet. Csak még egy utolsó máglyán minden husángot.” (*Modernség II.*)

Mi a modernség ismérve, és naptári

időhöz igazodhatott-e bármikor is az időálló műalkotás? Mi modern, vagy elavult? Az alkotások üzenetet közvetítenek, de nemcsak az alkotások — a mögöttük álló, önmagát munkáiban megformáló személyiség is erőt sugároz. Beethoven „Nem a pózában, nem a magatartásában hősi, mint sok romantikus... Hanem abban, ahogy kimond valami elemi élményt... amire nincs szó... Mintha embersége teljességét él-né át előttünk. Egy meztelen emberi arc, egy kifordult emberi szív, fölmagasztolulva szenvedése nagyságában... azt hiszem, nincs zene, mely emberibb hang-gú volna, mint az övé...” — írja az op. 132-es vonósnégyesről, Beethoven legnehezebben megközelíthető művei egyikéről.

Virág Benedek és Arany, Berzsenyi és Kölcsey arcéle, Memling, Bosch, Leonardo és Van Dyck, Róma, Antwerpen és Párizs, La Fontaine és az őt fordító Kosztolányi, *Babits az őrtoronyban*, *Boldogság és irodalom*, *Szisztemák veszedelme*, *Elkallódott lángelmék* — csak néhány címet és témát ragadtunk ki a temérdekből, érzékeltetve a színekép gazdagságát. A hangvétel mindig a megidézett szellemiség karakterjegyeit viseli; klasszicista, ha Goethéról és környezetről, monumentális, ha Michelangelóról, Aranyról, Bachról, extatikusan elragadtatott, amikor Leonardo *Gioconda*-járól, a „természeti tüneményről”, *Vivaldiról* és *Mozartról* beszél; pátosztalan távolságtartás és lebegő irónia jellemzi a gyerekkoráról, pályakezdéséről, írói műhelyéről, világképe alakulásáról közreadott széljegyzeteit vagy tárcáit: bölcsesség, ha az *Öregember feladatá*-ról töpreng: „... álljon félre, tegye a dolgát: regisztrálja a múltat, aminek hitetes tanúja, mert cselekvő részese volt. Gazdagítsa életét azzal, hogy újraéli... de ne akarjon helyet foglalni. Készséges, néma jelenlét legyen. Vagy észre se vegyék; de ha szükség van rá, mindig megtalálják.”

Metsys Erasmusa a Barberini-képtárban, vagy Memling angyalai az ant-

werpeniben — Rónay interpretálásában — olyan ember számára is közelhozzhatják egy kor képzőművészeti vagy zenei anyanyelvét, aki faluja határát alig lépte át, és a járási székhelynél tovább nem jutott.

Nincs édesebb, mint mindent tudni — mondja Cicero. Egy nagyszabásúan mű-

velt elme könnyed modorban folytat embertársaival tapasztalatcserét. Megismerni és élni tanít, egyúttal szerénységre oktat. És ezzel a *Jegyzetlapok* egyik elsőrendű értékét is jeleztük talán: a közérthetőséget. (*Magvető Könyvkiadó* 1969.)

SOLYMOS IDA

BALLA LÁSZLÓ: MEDDŐFELHŐK

Balla László neve nem ismeretlen a szovjet olvasók számára sem, hisz 1962-ben *Nyári láng* című verseskötete megjelent már orosz nyelven. A *Meddőfelhők* a kárpát-ukrajnai magyar író első, oroszra lefordított prózai műve — olvasom a Tulában, harmincezer példányban megjelent könyv néhány soros előszavában.

Néhány novella és riport után egy különös bírósági tárgyalás ihlette a szerzőt *Meddőfelhők* című regénye megírására. Az Ungváron lezajlott tárgyaláson a vádlottak padján „Jehova tanúi” ültek, akik magukat más néven „komoly bibliakutatóknak” is nevezik. Ezek a magyar jehovisták tanításukat a millenium-hitre építik, az „ezeréves birodalom” eszményi társadalmát a Messiás eljövételétől várják. Tagadnak minden világi hatalmat és törvényt, nem hajlandók fegyvert fogni, és megtagadják a katonai szolgálatot. A szekta ezenkívül kultúraellenes is: híveinek megtiltja a világi könyvek olvasását, a színház- és mozilátogatást. Alkotmányba ütköző tanaik miatt működésük sem nálunk, sem a Szovjetunióban nem engedélyezett.

A bírósági per anyagát a szerző természetesen felhasználta regényében, a mű mégsem hat egy tárgyalás puszta dokumentumaként. Talán még egyszer ítékezni akart a bűnösök fölött? Aligha! Ítékezni a bíróság dolga. Az író nem vállalkozhat sem a procuror, sem az advocat szerepére — ezt jól tudja Balla László is.

A bírósági krónika és a nyomozás számára csak ürgy, lehetőség az emberek érzelmi reakcióinak, viselkedéseinek felnagytított, s ily módon tisztább vizsgálatára.

A regény középpontjában Német Imre és Dancs Magda sorsának története áll. A fiatalember a jehovisták hatása alá kerül, s ebben döntő szerepe van a börtönből nemrég kiszabadult apjának

is. Titkos földalatti nyomdát létesítenek, vallási lapot nyomtatnak „Örtorony” címmel, külföldi ügynökökkel tartanak fenn kapcsolatot. Az egész felekezet vezetője az álszent „próféta”, Bacsó Péter.

A fiatalember válaszút előtt áll. Magda vezetésével összefog a közösség, hogy felnyissák a szemét. Német Imre örlődik, s majdnem összezúródik a két malomkö között. Végül is a jehovisták kedvenc mondása — „a jó győzedelmeskedik a gonosz felett” — beteljesedik, de fordítva, mint ahogy ők szerették volna: káros tevékenységük lelepleződik. Magda célja is beteljesül: sikerül a szeretett fiatalembert a holtpontról a helyes irányba ki-mozdítania, de ennek nagy ára van: a lány élete.

A *Meddőfelhők* eltérései ellenére is nagy hasonlóságot mutat Tyendrjakov *A csodatevő szentkép* c. kisregényével. Itt a gyereket a kommunista tanítónő menti ki a hívők karmaiból, még jókor — az elkeseredett, megfélemlített kislány már az öngyilkosság gondolatával foglalkozik. Balla regényében erre a szerepre a komszomolista Magdi vál-lalkozik.

A regény címe szimbolizálja a jehova vallás meddő és értelmetlen voltát. Német Imre élete is éppoly meddő volt, amíg Jehovának szentelte életét, mint azok a felhők, amelyek csak el-sötétítették az eget, de esőt nem hoztak. A képekben gazdag, színes költői nyelven megírt regényben az eszmei tartalmasság meleg liraisággal párosul. A regény kompozíciója nagy hasonlóságot mutat a zenei művek szerkezetével: előszó helyett prelúdiummal kezdődik, az ismétlődő motívumok már jóelőre sugallják a figyelmes olvasónak a tragikum bekövetkezését a fi-nálában. (*Tula* 1969.)

HAJNÁDY ZOLTÁN